

MELYIK A VÉGSŐ TEKINTÉLY: A SZENTÍRÁS, AZ EGYHÁZ VAGY AZ EGYÉN?

SZABADOS ÁDÁM

Nem vagyok egyháztörténész, de közel áll hozzám az a vélemény, hogy a reformáció elsősorban a tekintély kérdéséről szólt. J. I. Packer „*Fundamentalism*” and the Word of God c. rövid, de annál lényeglátóbb könyvében arról ír, hogy a keresztény teológiában három dolgot neveztek meg a tekintély lehetséges forrásaként: a Szentírást, az Egyházat és az egyént. Másképpen fogalmazva: tekintély lehet az önmagát értelmező Szentírás, az egyházi tanítóhivatal által értelmezett Szentírás, vagy a keresztény egyén – más forrásokból vett elvek által vezérelt – kritikus írásértelmezése. Vajon melyik ezek közül a végső tekintély? Packer szerint erre a kérdésre csak háromféle választ adhatunk, attól függően, hogy a három tekintély közül melyiknek vetjük alá a másik kettőt. A választól függően beszélhetünk evangéliumi, tradicionalista vagy szubjektivista nézetekről. Hitvalló protestánsok az első, katolikusok, anglo-katolikusok és ortodoxok a második, liberális protestánsok a harmadik nézetet képviselik.

Az *evangéliumi* nézet (melyet Packer az eredeti keresztény nézetnek tart, és amelyet a protestáns reformáció a középkori egyház tradicionalizmusával állított szembe) azt vallja, hogy a Biblia Isten írott ígéjeként az emberi tekintélyek felett áll, legfőbb értelmezője pedig a könyv lapjain keresztül bennünket megszólító Szentlélek. A Szentírás elégséges és érthető: mindazt tartalmazza, amit az egyháznak léte és szolgálata érdekében tudnia kell, és önmagában hordozza saját értelmezése alapelveit. Az evangéliumi nézet nem utasítja el sem a hagyományt, sem az értelmet, hiszen mindkettő hozzájárulhat a Szentírás helyesebb magyarázatához (Packer szerint az egészséges evangéliumi felfogás nem ért egyet sem az anabaptista attitűddel, mely feleslegesnek tekinti az egyház értelmezési hagyományának ismeretét, sem a fundamentalista hozzáállással, mely gyanakvással tekint a bibliai szövegek értelmes vizsgálatára), de az értelmet is és a hagyományt is a Biblia bírálatának és korrekciójának veti alá. Az evangéliumi nézet szerint az egyház közösségi hagyománya is tévedhet, az egyéni értelem is tévedhet, a Szentírás azonban megbízható tekintély, hiszen nem emberek véleménye, hanem Isten szava.

A *tradicionalista* nézet szakít az evangéliumi felfogással, és az egyházi autoritás szükségességét hangsúlyozza. Nem kérdőjelezi meg a Biblia Istentől ihletett voltát, sem tekintélyét, de értelmezését az egyház tanítóhivatalának veti alá. A Biblia önmagában nem megbízható vezető, hanem csak az egyház tekintéllyel bíró értelmezésével együtt az. A tradicionalista értelmezések vitában állnak egymással azzal kapcsolatban, hogy pontosan mely egyházi hagyomány és mely egyházi hatóság értelmezése a végső tekintély, de abban egyetértenek, hogy a Biblia kizárólag ennek a magyarázatnak a fényében szolgál tekintélyként a hívők számára. Packer szerint a tradicionalista nézet római katolikus változata nem csak értelmezi, de ki is egészíti a Biblia tanítását, amire példa az apokrif iratok beemelése a kánonba, a Vulgata hiteles

fordítássá nyilvánítása, illetve a pápai tévedhetetlenség tana és a Mária-kultusz kialakulása. Ebben a felfogásban a hívők nem azért hisznek valamit, mert meggyőződtek arról, hogy a Szentírás tanítja (bár meggyőződhetnek róla), sem azért, mert az értelmük helyesli azt, amit olvastak (bár helyeselheti), hanem azért, mert az Egyház tanítását igaznak fogadják el.

A *szubjektivista* nézet sem a Szentírást, sem az Egyház értelmezését nem tekinti végső tekintélynek, ehelyett az egyén saját ítéletére támaszkodik, és azt tekinti utolsó szónak a Szentírással való találkozásban. A szubjektivizmus sokféle formát ölthet: néha miszticizmusként mutatkozik (mint a kvékereké), máskor racionalizmus formájában jelentkezik (mint a deistáknál), de ötvözheti is a kettőt (mint a tizenkilencedik századi liberális teológiában, mely miszticizmusát Schleiermarchertől, racionalizmusát pedig Ritchlől vette). A szubjektivizmus lényege az, hogy az egyén saját ítélete a Szentírás felett áll, a Biblia Istenről való bizonyágtételét az értelem, a lelkiismeret vagy az érzelmek szűrőjén engedi át. A Szentíráson kívül álló elvek, világnézeti alapvetések, tudományos ismeretek, vagy tapasztalatok és élmények döntik el, hogy a Biblia egyik vagy másik része elfogadható-e a hit számára.

Packer szerint ez a három nézet kölcsönösen kizárja egymást. Létezik ugyan olyan egyházi formáció, mely egyszerre tartja tekintélynek a Bibliát, az egyházi hagyományt és az értelmet, és nem rangsorolja a hármat, de ez a megoldás hosszútávon nem működik. Mi van akkor, kérdezi Packer, ha a három tekintély ütközik egymással? Ilyenkor az egyén dönt, viszont akkor valójában a szubjektivista álláspontról van szó. Választanunk kell tehát, hogy melyiket fogadjuk el végső tekintélynek: a Szentírást, az Egyházat vagy saját ítéletünket.

A reformátorok választottak: a Szentírást tették meg végső tekintélynek az egyén és az Egyház ítélete fölött is. A reformáció emléknepjén talán ez a legfontosabb, amit leszögezhetünk. A reformáció követőit ez a választás a mai napig megkülönbözteti nem csak a katolicizmus és az ortodoxia különböző formáinak tradicionalizmusától, de a liberális és a misztikus teológia szubjektivizmusától is.